

Список використаної літератури

1. Бондарева Д. І. Методичні аспекти розробки та проведення навчального тренінгу студентів у вищій професійній школі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. №6. С.48–58.
2. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч-метод. посіб. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
3. Калаур С. М. Вдосконалення інтерактивного освітнього середовища засобами інформаційних технологій під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. *Вісник Запорізького національного університету*: зб. наук. праць. Сер.: Педагогічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. № 1. С. 111–121.
4. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації *Управління школою*. 2006. № 23 (133). С.15–35.
5. Мельничук І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2010. 328 с.

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна
kozub@hotmail.com

Шикітка Галина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна
ms.galina682@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АДАПТАЦІЇ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Відомо, що термін «адаптація» запозичений з латинської мови і означає пристосування [1, с.10]. Низька адаптивність або її відсутність характеризуються терміном «деадаптація». Розрізняють різні види адаптації, проте зазвичай вони взаємозв'язані. Наприклад, психологічна адаптація особистості в суспільстві відбувається завдяки таким психологічним механізмам, як рефлексія, ідентифікація, емпатія тощо. Соціальна адаптація – процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища. Як слушно відзначає О.Безпалько, без психологічної адаптації соціальна була б неможливою [2, с.8].

Соціально-психологічна адаптація особистості – це складний, багаторівневий і ієрархічно організований процес взаємодії особистості й соціального середовища, що приводить до реалізації внутрішньо особистісного потенціалу в конкретних умовах життєдіяльності, це процес об'єктивних і суб'єктивних відносин, узгодження й зміни властивостей, що спілкуються систем. Процес соціально-психологічної адаптації особистості, соціальної групи повинен аналізуватися з позиції єдності особистісної й інституціона-

льної сторін. З однієї, як універсальний процес пристосування людей у соціумі, який визначається інституціональним рівнем і об'єктивує відносини середовища й особистості за допомогою активної діяльності. З іншого боку, адаптація є внутрішньо мотивований процес, який спонукає людину до активної діяльності, зберігаючи в ній соціальне. Отже, адаптація виступає у якості процесу пристосування (соціальний феномен), і специфічного стану особистості: домагань-очікувань, ціннісних орієнтації, настроїв. У результаті закладених можливостей, людина забезпечує собі значну незалежність від навколишнього середовища, надає своїй діяльності конструктивного характеру, що змінює як саму поведінку людини, так і навколишнє середовище.

Адаптація має відношення до евристичних, емоційно-почуттєвих, вербально-комунікативних, ціннісно-орієнтаційних, інституційно-організаційних та інших компонентів взаємодії суб'єкта й середовища. Відбувається перетворення його внутрішнього світу, реалізація прихованих потенцій, що допомагають повноцінно включитися в процеси соціальної адаптації як активної особистості.

Аналізуючи сутність понять адаптації й соціалізації, відзначимо, що в науковому співтоваристві існують різні думки щодо співвідношення, зв'язків та

понятійних рамок цих явищ. Більшістю авторів визнається факт зв'язку й взаємовпливу між процесами адаптації й соціалізації, проте цей зв'язок тлумачиться по-різному.

Так, Ю.Ган, І.Милославова розглядають адаптацію як елемент соціалізації, її початковий етап. Відзначимо, що вищезгадане трактування співвідношення процесів адаптації й соціалізації найчастіше базується на розумінні соціалізації як процесу засвоєння соціального досвіду індивідом і включення його в систему суспільних відносин у ході здійснення індивідом специфічних форм діяльності.

На думку цих учених, соціальна адаптація – це один з механізмів соціалізації, що дозволяє особистості (групі) активно включатися в різні структурні елементи соціального середовища шляхом стандартизації повторюваних ситуацій, що дає можливість особистості (групі) успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення. Вищезгадана точка зору правомірна за умови відсутності різночитань у розумінні загальних елементів понять як механізмів процесу соціалізації. Наприклад: перша фаза пристосування індивіда до середовища (соціальна адаптація); друга фаза – процес включення соціальних норм, цінностей у внутрішній світ людини (інтеріоризація).

Інша група авторів (В.Бочарова, Т.Шибутані та ін.) заявляють про відсутність принципових відмінностей між процесом адаптації і процесом соціалізації, припускаючи при цьому, що в основі даних явищ лежить процес нагромадження індивідом різноманітних навичок.

Третя група вчених трактує адаптацію як поняття більш широке, ніж соціалізація. Таке трактування властиве вченим, що розуміють адаптацію як сутність людського життя, при цьому обумовлюється адаптація за допомогою біологічної й соціальної програм спадкування. Такої точки зору дотримується З. Фрейд, який вважав, що соціальне становлення людини загалом завершується до 5-6 років, а, долаючи даний віковий рубіж, люди пристосовуються до умов соціуму на базі біологічних механізмів адаптації.

Розбіжності в поглядах учених обумовлені неоднозначністю й складністю феномену адаптації і соціалізації.

Очевидно, соціалізацію доцільно розглядати як процес становлення особистості як суспільної істоти, у ході якого складаються різноманітні зв'язки особистості із суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, здобувається соціальний досвід, накопичений людством за весь період розвитку. Адапта-

ція – це процес установаження оптимальної відповідності особистості й навколишнього середовища в ході здійснення властивої людині діяльності, яка дозволяє індивіду задовольняти актуальні потреби й реалізувати пов'язані з ними значимі цілі (при збереженні фізичного й психічного здоров'я), забезпечуючи в той же час відповідність психічної діяльності людини, її поведінки вимогам середовища. Основними відмінностями адаптації й соціалізації є: різні функціональні обов'язки, відмінності процесів за глибиною впливу на людину і тривалості в часі. Крім того, соціалізація відбувається за рахунок придбання індивідом соціального досвіду суспільства в цілому, а адаптація – за рахунок засвоєння досвіду конкретної соціальної спільності.

Соціальна самосвідомість особистості виступає як механізм адаптації, при якому відбувається формування й осмислення своєї соціальної приналежності і ролі. Існують і такі механізми соціально психологічної адаптації особистості, як:

когнітивний, що включає всі психічні процеси, пов'язані з пізнанням: відчуття, сприймання, уява, пам'ять, мислення, мовлення і т.д.;

емоційний, що включає різні моральні почуття й емоційні стани: занепокоєння, заклопотаність, співчуття, осуд, тривога і т.д.;

практичний (поведінковий), що передбачає певну спрямовану діяльність людини в соціальній практиці.

У цілому, всі ці соціально-психологічні механізми адаптації особистості становлять повну єдність. Соціальна адаптація включає:

- реалізацію механізму взаємодії особистості з мікросередовищем шляхом певного пристосування до нього через спілкування, поведінку, діяльність;

- засвоєння норм, моральних цінностей найближчого позитивного соціального оточення шляхом їхнього раціонального усвідомлення або шляхом інтеріоризації;

- досягнення стану адаптованості суб'єкта шляхом установаження динамічної рівноваги між його особистісними установками й очікуваннями соціального середовища при наявності контролю з його боку.

Найважливішим компонентом адаптації виступає узгодження самооцінки і домагань суб'єкта з його можливостями і з реальністю соціокультурного середовища. Чим менше виражений в індивідові особистісний початок, тим більше соціальна адаптація має характер пристосування до умов соціального середовища й розвертається як гнучко організована в нових умовах пошукова активність.

Список використаної літератури

1. Словник іншомовних слів / Укладач О.Давидова. Тернопіль: Підручники і посібники. 2010. 430 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг.ред. І.Д.Звереві. Київ–Сімферополь : Універсум, 20013. 536 с.